

Jog

történeti szemle

2004
3. szám

BUDAPEST · GYŐR · MISKOLC

A TARTALOMBÓL

Filangieri és
a felvilágosodás
büntetőjogi filozófiája

Kísértet história

Röviden a burgundok
adásvételi szokásairól

Az ártatlanul kiállott
büntetésért járó
kártalanítás szabályai

A pécsi és
a Baranya megyei
börtönügyi szervek
és a fogházzemélyzet
a 19- és 20. század
fordulóján

A villamosszék
feltalálása

Gaetano Filangieri

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Kurt Seelman: Filangieri és a felvilágosodás büntetőjogi filozófiája	1
Herbert Steininger: Az osztrák Legfelsőbb Bíróság (az Oberster Gerichtshof) történetéből	11
Jány János: Kisértet história	18

MŰHELY

Babják Ildikó: Röviden a burgundok adásvételi szokásairól	25
Gedeon Magdolna: A tesserákon való tulajdonszerzés problematikája	29
Madai Sándor: A csalárd bukás néhány történeti és dogmatikai kérdése	31
Orosz P. Gábor: Az ártatlanul kiállott büntetésért járó kártalanítás szabályai az 1896-os Bünvádi Perrendtartásban	35
Polgár András: A pécsi és a Baranya megyei börtönügyi szervek és a fogházszemélyzet a 19- és 20. század fordulóján	40
Szabó István: A villamosszék feltalálása	46
Szabó Szilárd: A közös külügyek alkotmányos kérdései	48
Varga Norbert: A honosítás jogintézménye, különös tekintettel az Amerikai Egyesült Államok és az Osztrák– Magyar Monarchia által kötött 1870-es államszerződésre	54

FORRÁS

Durczy Zsuzsanna: A szatmári adózó nép állapotáról	57
--	----

SZEMLE

A katonai igazságszolgáltatás szerepe és eljárásjoga – Csapó Csaba	61
Az európai magánjogtól Bihari Mihály köszöntéséig – Kelemen Miklós	61
Büntetőjog-történeti kiállítás a Kassai Miklós Börtönben	64
Párhuzamos életrajzok – Bakonyi Péter	65
Alkotmány, tradíció, modernizáció – Mezey Barna	68
A kontinentális jogrendszerek magánjogának fejlődése	69

HÍREK

E számunk szerzői	72
-------------------------	----

Magyar Tudományos Akadémia Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtörténeti Kutatócsoport

Jog

történeti szemle

A kiadást támogatta: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Szerkesztő bizottság:

Dr. Máthé Gábor, Dr. Mezey Barna
Dr. Izsák Lajos, Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István
Szerkesztő: Dr. Tóth Béla

Szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3. II. em. 211. Tel./Fax: 266-4129

ISSN 0237-7284

Kiadja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke, a Széchenyi István Egyetem Jogtörténeti Tanszéke és a Miskolci Egyetem Jogtörténeti Tanszéke

Felelős kiadó: Dr. Mezey Barna

Nyomda: GB Kft. 2000 Szentendre, Pátriárka u. 7.

³⁴ HORVÁTH 1928, 88. p.

³⁵ SOMOGYI 1994, 491. p.

³⁶ FERDINÁNDY 1902, 700. p.

³⁷ SOMOGYI 1994, 503. p.

³⁸ HORVÁTH é. n., 383. p.

³⁹ Beksics Gusztáv álláspontját ismerteti HORVÁTH 1895, 109. p.

⁴⁰ FERDINÁNDY 1902, 548. p.

⁴¹ SOMOGYI 1985, 1131. p.

⁴² *Képviselőházi Napló XXII. kötet, 386. ülés.* (Bp., 1908, 232–237. p.), *I. kötet, 8. és 9. ülés.* (Bp., 1910, 49. p., 58–59. p., 75. p.), *I. kötet 10. ülés,* (110. p.)

⁴³ FERDINÁNDY 1902, 702. p.

⁴⁴ HORVÁTH 1928, 87. p.

⁴⁵ SOMOGYI 1994, 492. p.

Varga Norbert:

A honosítás jogintézménye, különös tekintettel az Amerikai Egyesült Államok és az Osztrák–Magyar Monarchia által kötött 1870-es államszerződésre

Az állampolgársági jogviszony törvényi szintű szabályozása az alkotmányos államokban a 19. század második felében kezdődött meg, amelynek következtében a magyar törvényhozás 1879-ben látta elérkezettnek az időt az állampolgárság végleges rendezésére az európai tendenciáknak megfelelően.¹ Az első állampolgársági törvényünk (1879:L. tc.) egyik legjelentősebb előzménye az 1870. szeptember 20-án az Amerikai Egyesült Államok és az Osztrák–Magyar Monarchia által kötött államszerződés a kivándorló egyének állampolgárságának szabályozása végett.²

A szerződés rendezni kívánta a Monarchia területét elhagyó polgárok és az Amerikából érkező személyek állampolgárságát. Természetesen az első magyar állampolgársági törvény (1879:L. tc.) megalkotása előtt is voltak a honosság megszerzésének és elvesztésének feltételei. Az államszerződéssel a kettős állampolgárságból származó esetleges negatív következményeket szerették volna kiiktatni. A szerződést aláíró államok honosságának megszerzéséhez a kikötött feltételeket teljesíteni kellett, amelyek szerint legalább öt éven keresztül folyamatosan a másik ország területén kellett tartózkodni.³ Ezen idő alatt a kérelmező az adott állam honosított polgára lehetett. A reciprocitás elve természetesen itt is érvényesült, de sajátos helyzet adódott abból, ha egy amerikai állampolgárságú személy tartózkodott az Osztrák–Magyar Monarchia valamelyik országának területén. A monarchiának nem volt közös állampolgársága, amelynek következménye az lett, hogy vagy ausztriai, vagy magyar állampolgárságot kapott az illető személy.⁴ A honosítási szándék

puszta kijelentésének nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget az állampolgárság megszerzésénél, amelynek következtében az nem is teremtett automatikus naturalizációs lehetőséget.⁵

Egy másik állampolgárság megszerzésének indoka gyakran az volt, hogy az illető személy mentesüljön az őt terhelő büntetőjogi felelősség és az állami kötelezettségek teljesítése alól. Előfordulhatott így olyan sajátos helyzet, amikor a honosított személy visszatért előző hazájába, ahol kivándorlása előtt bűncselekményt követett el, amelyért büntetés terhelte. Hazatérte után a korábbi állampolgársága szerinti ország törvényeinek hatálya alatt állt, kivéve, ha elévülés vagy büntethetőségi akadály forgott fenn. Külön problémát jelentett, ha valaki a védkötelezettség alóli mentesülés reményében hagyta el az Osztrák–Magyar Monarchia területét.⁶ Három esetet sorolt fel az államszerződés, amikor később a felelősségre vonás érdekében vizsgálatot kellett indítani. Ezek közül az első - nevesített - szituáció az volt, ha az osztrák vagy a magyar állampolgár, mint szolgálattételre beosztott, sorköteles katonaként hagyta el az ország területét. A második eset az volt, hogy éppen akkor vándorolt ki, amikor szolgálatban volt, vagy a meghatározott idejű szabadságát töltötte. Végezetül pedig akkor, ha mint határozatlan időre szabadságra bocsátott, vagy mint tartalékos, vagy mint honvéd hagyta el az országot, de csak akkor, ha már korábban megkapta a behívólevelet, vagy a nyilvános felhívást szétküldték, vagy a háború kitört. Az Osztrák–Magyar Monarchia volt polgára semmilyen más esetben nem volt kényszeríthető utólag hadiszolgálatra és nem vonhatták vizsgálat és büntetés alá a védkötelezettség elmulasztása miatt.⁷

A szerződés értelmében továbbra is érvényben maradt az 1856. július 3-án megkötött kiadatási egyezmény a szökött bűnözőkkel és az 1848. május 8-án aláírt pótegyezmény a hadi és a kereskedelmi hajók dezertáltjaival kapcsolatban.⁸

Természetesen szabályozták azt is, mi történik azokkal a volt állampolgárokkal, akik visszatértek eredeti országukba és szerették volna újra megszerezni a honosságot. Abban az esetben, ha lemondott a honosítás által korábban szerzett állampolgárságáról már nem kívánták meg a meghatározott ideig terjedő tartózkodást. A visszatérése alkalmával azonban nem volt kényszeríthető arra, hogy újra az állam kötelékébe lépjen.⁹ A kettős állampolgárság fentebb említett problémáinak elkerülése végett hasonló egyezményt kötöttünk Szerbiával is.¹⁰

Az első állampolgársági törvényünk elfogadása során kibontakozó parlamenti vitában is fontos elvi kérdéseként került szóba a kettős állampolgárság lehetősége.¹¹ Felmerült többek között az a javaslat is, hogy aki más állam kötelékébe lép, veszítse el a magyar állampolgárságát.¹² Ez a kettős állampolgárság fenntartása ellen irányult. *Veszter Imre* képviselő szerint „alig van kérdés a magánjog terén, a melyből a kettős állampolgárság korlátlan megtartása mellett a legkülönbözőbb, a legszövevényesebb bonyodalmak ne keletkeznének.”¹³ Ennek feloldására javasolta, hogy a más állam kötelékébe belépő veszítse el magyar állampolgárságát, illetve addig Magyarországon ne lehessen honosítani a külföldit, amíg az – ha hazája törvényei szerint elbocsátásnak van helye – nem igazolja ezen elbocsátást, illetve, ha az illető ország nem ismeri az elbocsátás jogintézményét, az érintett személy a magyar honpolgári esküben jelentse ki, „hogy addig, amíg a magyar állam polgárai: az előbbi állampolgárságukból eredő jogokat nem fogják gyakorolni.”¹⁴

Veszter Imre javaslatát *Hoffmann Pál* is támogatta és kijelentette, hogy „idegen államhoz csatoló alattvalói viszony magyar állampolgári minőséggel össze nem fér.”¹⁵ *Tisza Kálmán* válaszában kifejtette: „a magyar állam mindenestre – nem akarom mondani – alárendeltebb, de rosszabb helyzetben lenne a többi államokkal szemben, ha kimondaná, hogy aki más állam polgára, az a magyar államnak polgára nem lehet [...] és egyáltalában az állami tekintély, az állami méltóság szempontjából is sokkal helyesebbnek tartom [...] ha egy állam azt mondja: az én polgárom marad mindenki, mindaddig, míg én ki nem mondom, hogy ne, akár mit csinálnak vele mások.”¹⁶

Az államszerződést nem helyezték hatályon kívül az 1879:L. tc. életbelépése után sem. A törvény taxatív felsorolta az állampolgárság megszerzésének eseteit: a leszármazást, a törvényesítést, a házasságot és a honosítást. Az idegen állampolgárok megszerezheték a magyar állampolgárságot honosítási okirattal vagy királyi oklevéllel is, amelynek következtében ők és a leszármazóik magyar állampolgárok lettek. A honosítási okirattal történő állampolgárság szerzés már 1879 előtt is ismeretes volt, hiszen a magyar királyi belügyminiszter 1867-től kezdve állított ki ilyen okiratokat, amelyek az 1879-es állampolgársági törvény hatályba lépése után is érvényben maradtak.¹⁷

A honosításhoz is teljesíteni kellett a törvényben meghatározott feltételeket. A kérelmezőnek rendelkezési képességgel kellett bírnia, vagy ennek hiányában ki kellett kérnie törvényes képviselője beleegyezését. Egy hazai közösség kötelékébe kellett tartoznia vagy legalább is az eljárást el kellett indítania.¹⁸ A községeket nem lehetett arra kényszeríteni, hogy a honosítás esetére a községi kötelékbe való felvételt kilátásba helyezzék.¹⁹ A magyar állam területén kellett élni megszakítás nélkül öt éven keresztül. Ezt a feltételt tartalmazta az államszerződés is.²⁰ Kifogástalan magaviseletűnek kellett lennie, olyan keresettel, vagy va-

gyonnal kellett rendelkeznie, amelyből saját magát és családját el tudta tartani és az adózók lajstromában legalább öt év óta szerepeljen.²¹ A törvény azonban nem írt elő olyan feltételt a magyar állampolgárság megszerzéséhez, amely alapján az illető személy érzelmi kapcsolódását vizsgálta volna, hogy a magyar államnak ne csak anyagilag és testileg, hanem erkölcsileg és szellemileg is tagja legyen.²² A törvény nem kívánta meg a testi és a szellemi állapot vizsgálatát sem.²³ A törvény értelmében a honosítás kiterjedt a naturalizált férfi feleségére és atyai hatalom alatt lévő, kiskorú gyermekére is.

A honosítás másik esete királyi okirattal való állampolgárság-szerzés csak különös és rendkívüli esetekben történhetett meg. Ilyen módon azok a személyek kaptak állampolgárságot, akik az ország érdekében kiemelkedő tevékenységet végeztek, „akik a magyarság szolgálatában magukat a magyar állampolgárságra érdemessé tették.”²⁴

Az osztrák állampolgárokat nálunk és magyar honosokat Ausztriában csak akkor lehetett honosítani, ha az 1870-es megállapodás értelmében előbb az osztrák illetve a magyar állam kötelékéből elbocsátották.²⁵

A kedvezményezett honosítás (visszahonosítás)²⁶ csak az eredetileg magyar állampolgárokról volt érvényes, míg a honosítás a külföldiek számára volt fenntartva. Ezt a könnyített eljárást azonban nem minden volt magyar állampolgár vehette igénybe. Ide tartoztak azok, akiket hatósági határozattal rekesztettek ki a magyar állampolgárok közül. Az ilyen személyek az állampolgári köteleességeiket súlyosan megszegték. Azokat a személyeket is e körbe sorolták, akik törvényesítés útján veszítették el a magyar állampolgárságukat, amelynek következtében az apjuk származása révén már külföldieknek számítottak.²⁷ A honosítással és a visszahonosítással egyaránt új állampolgárságot szerezhetett valaki, azonban ténylegesen nagy különbség volt a kettő között, mert az utóbbi esetben csak a jogi kapcsolat szakadt meg a „magyar állam s azon fia közt, ki magyar állampolgárságát elvesztette, az erkölcsi kapcsolat még sem szűnt meg köztük.”²⁸

A kedvezményes honosításon belül különböző csoportokat lehetett kialakítani. Az a személy, aki állampolgárságát elbocsátás vagy távollét által veszítette el, és más honosságot nem szerzett, visszavehető volt még akkor is, ha időközben nem tért vissza az ország területére. Az ilyen személy az állampolgárság újbóli megszerzésével megkapta az előző községi illetőségét. Abban az esetben, ha újabb állampolgárságot szerzett, a kedvezményes honosítás útján csak akkor kaphatta meg újra a magyar állampolgárságot, ha az ország területére visszatért, és valamelyik község kilátásba helyezte az illetőségébe való felvételét. Az utóbbi esetben már a belügyminiszternek nem volt mérlegelési lehetősége az állampolgárság megadására.

További kedvezményeket biztosított állampolgársági törvényünk a nők és a kiskorúak részére. Az a nő, aki nem önállóan, hanem férje elbocsátása, távolléte vagy külföldivel kötött házassága révén veszítette el

állampolgárságát és időközben házassága megszűnt és községi illetőség megszerzése iránt már elindította az eljárást, megkapta a magyar állampolgárságot. Az a kiskorú pedig, aki törvényes apja elbocsátása vagy távolléte miatt veszítette el honosságát, akkor kapta meg újból a magyar állampolgárságot, ha apja meghalt vagy maga nagykorú lett és községi kötelékbe való felvétele folyamatban volt.²⁹

A benyújtott kérvényhez csatolni kellett azokat az iratokat, amelyekkel igazolni tudta, hogy korábban magyar állampolgár volt.³⁰ Az eljárás minden más szempontból megegyezett a rendes honosítással.³¹

Az államszerződés jelentőségét mutatja, hogy még a harmadik állampolgársági törvényünk (1957:V. tc.) egyes rendelkezései is számoltak a következményeivel, hiszen az a magyar személy, aki honosságát távollét vagy külföldi állampolgárságnak honosítás útján való

megszerzés következtében veszítette el, a visszahonosításra vonatkozó szabályok szerint szerezhette újra meg a magyar állampolgárságot, de némi könnyítéssel. E kedvezményes visszahonosítás esetén azonban megkövetelték, hogy legalább Magyarországon lakjon, vagy itt kívánjon letelepedni. Nem kellett azonban teljesíteni azokat a feltételeket, hogy felmenője magyar legyen, vagy a honosítását egyéb rendkívüli körülmény indokolja. Ezen utóbbi fenntartásokat mindenki másnak teljesítenie kellett.³²

Az állampolgársági szabályok alól kivétel tehát csak azon államok esetében volt, amelyekkel e tárgyban szerződés létezett. Ennek következtében az 1870-es államszerződés meghatározó jelentőséggel bírt az amerikai és a magyar állampolgársági jog, és a két ország közötti kapcsolati viszony alakulása szempontjából.³³

Jegyzetek

¹ KISTELEKI Károly: Az állampolgárság a dualizmus idején. In: Állam- és Jogtudomány, XXXVIII. évf. 1996–1997. 43. p.

² PRENTISS WEBSTER: Law of Naturalization in the United States of America and of Other Countries. (Littleton, 1981. 341–344. pp.); Frederick van DYNE: Citizenship of the United States. (Rochester, 1904. 327–330. pp.); Az aláíró fél Magyarország részéről gróf Beust Frigyes Ferdinánd volt, mint titkos tanácsos, kamarás, birodalmi kancellár, az uralkodóház és a külügyek minisztere. Az Egyesült Államok részéről pedig John Jay képviselte az ország érdekeit, mint az Amerikai Egyesült Államok rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere. Ezt az államszerződést az 1871:XLIII. törvényekben hirdették ki. MÁRKUS Dezső (szerk.): Magyar Jogi Lexikon. III. Kötet. (Bp., 1900. 445. p.); WILLIAM M. MALLOY: Treaties, Conventions, International Acts and Agreements Between the United States of America and Other Powers 1776–1909. Vol. I–IV. (Washington, 1910.) passim, 1871:XLIII. tc. (Az amerikai Egyesült Államokkal 1870. évi szeptember 20-án kivándorló egyének állampolgárságának szabályozása végett kötött államszerződésről.) KIRÁLYFI Árpád: Az 1871:XLIII. t.-cz.-be iktatott államszerződés. (Bp., 1913. 80 p.)

³ NAGY Ernő: Magyarország közjoga (államjog). (Bp., 1907. 112. p.); PONGRÁCZ Jenő: Magyar állampolgárság és községi illetőség. Törvények, rendeletek, elvi határozatok, díjak és illetékek, magyarázata, iratminták. (Bp., 1938. 33–34. pp.)

⁴ Az 1879:L. tc. értelmében sem létezik közös állampolgárság, hanem külön osztrák és magyar honosságot tartottak fenn.

⁵ Frederick van DYNE: i. m. 285., 327. p.; PRENTISS WEBSTER: i. m. 341–342. pp.

⁶ BALOGH Arthur: Politikai jegyzetek. (Bp., 1905. 92. p.); PEREGRINY Géza, JACOBI Roland: Magyar állampolgárság, községi illetőség és idegenrendészet. (Bp., 1938. 19. p.)

⁷ PRENTISS WEBSTER: A Treatise on the Law of Citizenship in the United States. (Littleton, 1980. 155. p.); Frederick van DYNE: i. m. 285., 327–328. pp.

⁸ PRENTISS WEBSTER: Law of Naturalization... 343. p.; MÁRKUS Dezső (szerk.): i. m. III. kötet. 445. p.; Frederick van DYNE: i. m. 328–329. pp.

⁹ Frederick van DYNE: i. m. 329. p.; PRENTISS WEBSTER: Law of Naturalization... 343. p.; PRENTISS WEBSTER: A Treatise... 175. p.

¹⁰ 1882:XXX. tc. in.: MÁRKUS Dezső (szerk.): i. m. I. kötet. 487. p.

¹¹ A kettős állampolgárságról in.: BAJÁKI Veronika: Magyar Állampolgárság – kettős állampolgárság. Bp., 1973.

¹² P. SZATHMÁRY Károly (szerk.): Az 1878. évi október 17-

re hirdetett országgyűlés képviselőházi naplója. Bp., 1879. VII. kötet. 290. p.; Veszter Imre felszólalása.

¹³ Uo. Napló VII. kötet, 290. p.

¹⁴ Uo. 290. p.

¹⁵ Uo. Napló VII. kötet, 292. p.; Hoffman Pál hozzászólása

¹⁶ Uo. 292. p.; KISTELEKI Károly: i. m. 46–47. pp.

¹⁷ FERENCZY Ferenc: Magyar állampolgársági jog. (Gyoma, 1930. 35. p.), A hatálybalépés időpontja: 1880. január 5., Kétféle honosítási módot ismert a magyar alkotmányjog: az egyszerű honosítást és a különleges honosítást. A hangsúly mindkét esetben a határozott akaratkijelentésen és a megfelelő formához kötött cselekvésen alapult, következtetésképpen sem hallgatólagosan, sem pedig bizonyos alapfeltételek hiányában nem lehetett valaki magyar állampolgár. CSIZMADIA Andor: A magyar állampolgársági jog fejlődése. (Állam és Közigazgatás, 1969. 1081–1085. pp.); BERÉNYI Sándor–TARJÁN Nándor: A magyar állampolgárság megszerzése és elvesztése (honosság, letelepülés, kivándorlás, útlevélügy). Az 1879. évi L. törvény-cikk és az ezzel kapcsolatos törvények és rendeletek gyűjteménye és magyarázata. (Bp., 1905. 170. p.); Stephan EGYED: Das Staatsangehörigkeitsrecht des Königreiches Ungarn. (Bp., 1933. 187–218. pp.); TAR József: Állampolgárság. (Debrecen, 1941. 34 p.); FERNINÁNDY Gejza: Magyarország közjoga. (Alkotmányjog.) (Bp., 1902. 238–239. pp.); CSEKEY István: Die Staatsbürgerschaft in Ungarn nach den Kriege. Zeitschrift für Osteuropäisches Recht, (1936. 594–597. pp.); BENKŐ István: Ungarns Staatsangehörigkeitsrecht. Zeitschrift für Ausländisches und Internationales Privatrecht, (1951. 293–298. pp.)

¹⁸ VIDOVIČ Ernő: Tudnivalók állampolgársági és illetőségi ügyekben. (Székesfehérvár, 1938. 96 p.); PONGRÁCZ Jenő: i. m. 72 p.; CZEBE Jenő: A magyar községi illetőségi jog és a magyar állampolgársági jog szabályai. (Bp., 1938. 715 p.); BRÓDY Aladár, BÁN Kálmán: Állampolgárság és illetőség. (Bp., 1938. 84 p.); NÉMETHY Imre: Állampolgárság és községi illetőség a magyar jogban. (Bp., 1938. 33 p.)

¹⁹ 115.702/1904. BM. sz. hat. in.: FERENCZY Ferenc: i. m. 167. p., A honosítás és a községi illetőség viszonyát rendező továbbá a 8497/1905. BM. sz. hat. in.: FERENCZY Ferenc: i. m. 167–168. pp.

²⁰ Frederick van DYNE: i. m. 327. p.; PRENTISS WEBSTER: Law of Naturalization... 341–342. pp.

²¹ KORBULY Imre: Magyarország közjoga illetőleg a magyar államjog. (Bp., 1884. 139. p.; 584/1880. BM. sz. végrehajtási rendelet in.: Ferenczy Ferenc: i. m. 163. p. A honosításhoz az osztrák állampolgársági jog szerint a következő feltételeknek kellett teljesülniük: rendelkezési képessége legyen, büntetlen

- előéletű legyen, keresőképességét igazolja és községi illetőségbe fel legyen véve vagy legalább is kilátásba legyen helyezve felvétele a kérelmezőnek. A honosítás tartományi hatóságok ügykörébe tartozott és csak vitás esetekben avatkozott be a belügyminiszter. A honosításról okiratot állítottak ki és esküt kellett tennie az illető személynek. A kiskorúaknak nem kellett vagy nagykorúságuk idejére halasztották el az eskü letételét. EÖTTEVÉNYI NAGY Olivér: Osztrák közjog. (Bp., 1913. 47. p.); Lásd.: Emanuel MILNER: Die österreichische Staatsbürgerschaft und der Gesetzartikel L: 1879 über den Erwerb und Verlust der ungarischen Staatsbürgerschaft. (Tübingen, 1880. 47–48. pp.).
- ²² Megjelenik ilyen irányú szabályozás az Amerikai Egyesült Államok állampolgársági jogában, amely nem egyszer problémát okozott a honosítás alkalmával. Vö: GÖNCZI Katalin: A magyarok az amerikai Legfelsőbb Bíróság előtt. (Bp., 2000. 46–51. pp.); FERENCZY Ferenc: i. m. 59–60. pp.
- ²³ Az elmebeteg csak akkor lehetett honosítani, ha nem volt eskütképtelen. 26.538/1904. IM. átirat in.: FERENCZY Ferenc: i. m. 164–165. pp.
- ²⁴ FERENCZY Ferenc: i. m. 63. p.
- ²⁵ NAGY Ernő: i. m. 110. p. Hasonló egyezmény volt érvényben Magyarország és Szerbia között is (1882:XXX. tc.).
- ²⁶ Ferenczy Ferenc nem tartja megfelelőnek a visszahonosítás szó használatát, mivel az illető személy nem a „rég, elvesztett jogát szerzi vissza,” hanem új jogot szerzett. „Az ún. visszahonosítás által nyert állampolgárság nem restitutio in integrum, hanem egy új állampolgári jogosítvány.” Ezt az eskü le-

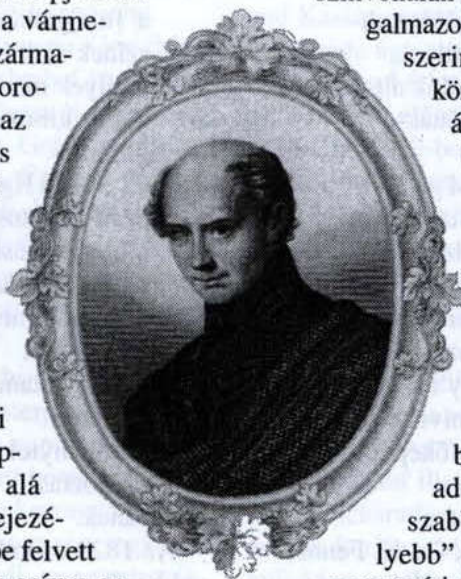
tételével és a hasonló eljárási szabályokkal látta indokoltnak. FERENCZY Ferenc: i. m. 66. p.; PONGRÁCZ Jenő: Magyar állampolgárság és községi illetőség. Törvények, rendeletek, elvi határozatok, díjak és illetékek, magyarázata, iratminták. (Bp., 1938. 28–29. pp.).

- ²⁷ FERENCZY Ferenc: i. m. 65. p.
- ²⁸ Uo. 66. p.
- ²⁹ Egyébként a nagykorú gyermek az apa jogán nem szerezhette az állampolgárságot. 1556/1887. BM. hat. in.: FERENCZY Ferenc: i. m. 157. p.; PONGRÁCZ Jenő: i. m. 30–31. pp.
- ³⁰ Az ilyen bizonyítványnak időbeli hatálya nem volt, amennyiben azonban az illető személy tíz évi távollét következtében vesztette el magyar állampolgárságát akkor a bizonyítvány is hatálytalanná vált. Az ellenkező bebizonyításáig hitelesen tanúsította az állampolgárságot. 44.451/1900. BM. sz. átirat in.: FERENCZY Ferenc: i. m. 152. p.
- ³¹ PONGRÁCZ Jenő: i. m. 31–32. pp.; FERENCZY Ferenc: i. m. 67. p.
- ³² BESNYŐ Károly, HORVÁTH János: A magyar állampolgárság megszerzése és elvesztése. Gyakorlati útmutató az állampolgársági ügyek intézéséhez. (Bp., 1966. 309. p.)
- ³³ Az amerikai állampolgársági jogról bővebben lásd.: Albert H. PUTNEY: United States Constitutional History and Law. (Littleton, 1985. 599 p.); James H. KETTNER: The Development of American Citizenship, 1608–1870. (Chapel Hill, 1978. 391 p.); Stephen A. CONRAD: Citizenship and Common Sense: the Problem of Authority in the Social Background and Social Philosophy of the Wise Club of Aberdeen. (New York, 1987. 486. p.)

A kolozsvári Állami Levéltárban az 1950-es évek végén indult az a kutatás, amely az 1829 és 1838 közötti időszak Szatmár vármegyei iratanyagában fellelhető „Kölcsey-nyomok” felderítésére és azonosítására vállalkozott. Kiss András, a kolozsvári levéltár azóta már nyugalmazott főlevéltárosa önnön bevalása szerint „tiszteleti-kegyeleti” okokból kezdett e munkába, a levéltárosi tevékenység során felszínre bukkanó vármegyei közigazgatási iratok sajátos szempontú rendszerezésével.

Az évtizedek alatt áttekintett mintegy 20 folyótermnyi anyagból Kiss András kézírás alapján azonosította a Kölcsey Ferentől mint a vármegye akkori al-, majd főjegyzőjétől származó fogalmazványokat. Az átnézett sorozatokból a legbősegebb anyagot az ún. Acta publico-politica (a – régies műszóval – kormányzati köztárgyak III/1. sorozatszámú iratanyaga¹) szolgáltatta, de másutt is akadtak Kölcsey keze nyomát hordozó, eddig ilyen szempontból nem vizsgált iratok.

Az elismerésre méltó kutatómunka betetőzéseként a fehérgyarmati Kölcsey Társaság kiadásában lát napvilágot az a kötet, amelynek sajtó alá rendezési munkálatai jelenleg befejezésükhöz közelítenek.* A gyűjteménybe felvett fogalmazványok közül Kiss András szíves engedélyével az alábbiakban Kölcsey 1830-ból származó, a Helytartótanácsához címzett előterjesztését fogom ismertetni, a saját átírásomban² és jegyzeteimmel.

FORRÁS

Durczai Zsuzsanna:

A szatmári adózó nép állapotáról

A bemutatandó írás első pillantásra csupán egy, a kor színvonalán túlmenően kölcsseysta precizitással fogalmazott hivatalos levelek közül. Megítélésem szerint mégis érdemessé teheti a szélesebb közönség figyelmére a szatmári adózó nép állapotáról szóló híres beszéddel felmutatható tematikus és időbeli kapcsolata.

A beszédhez hasonlóan Kölcsey ebben az egészen más rendeltetésű szövegben is a Szatmárra kivetett adó csökkentése mellett érvel: a Helytartótanácsnak az adóhátralékok behajtása ügyében kibocsátott rendelkezésére aszerint reagál, hogy az adók nem fizetésének oka nem a behajtás módja, hanem az, hogy „az adózó nép állapota napról napra rosszabb, és jövedelme napról napra csekélyebb” (15–17. sor). Az előterjesztés feltárja a szatmári adózó nép adófizetési képtelenségének okait és javasolja az adóhátralékok csökkentését, másrészt a vármegye lakóinak függetlenítését a máramarosi sókamartól.